

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΣΥΛΛΟΓΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΥΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΕΡΕΥΝΑ

**ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ**

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2003

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΣΥΛΛΟΓΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΥΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΕΡΕΥΝΑ

**ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ**

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2003

Πρόλογος Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου

Το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου χαιρετίζει κατ' αρχάς την άμεση και μαζική ανταπόκριση των συναδέλφων ξεναγών στην πρόσκληση συμμετοχής στην έρευνα και στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου τόσο στη Ρόδο όσο και στην Κω.

Η ανταπόκριση αυτή είναι μια πρόσθετη απόδειξη της σημασίας και του μεγέθους των προβλημάτων καθαριότητας, υγιεινής και οργάνωσης που παρουσιάζονται στους αρχαιολογικούς και λοιπούς χώρους επίσκεψης σε Ρόδο, Κω, Σύμη, Πάτμο, Νίσυρο και Τήλο.

Εμείς οι ξεναγοί γινόμαστε καθημερινά αυτόπτες μάρτυρες αυτής της σοβαρής κατάστασης και αποδέκτες της δυσφορίας και των παραπόνων που διατυπώνουν οι ξεναγούμενοι επισκέπτες.

Ευελπιστούμε πως με τη συνεργασία μας, τόσο με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), όσο και με τους ξεναγούς των άλλων περιοχών, θα προκύψει κάποια βελτίωση.

Έως τότε δεν θα παύσουμε να καταγγέλλουμε την αδιαφορία, την υποβάθμιση και την καταστροφική επίπτωση στον πολιτισμό και στον τουρισμό μας, νοοτροπιών και πρακτικών που συντηρούν αυτή την κατάσταση.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΔΣ

Αλέξανδρος Κολιάδης

Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Γιώργος Τριανταφύλλης

Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου

Καρπάθου 1, Τ.Κ. 85100 - Τ.Θ. 235

Τηλ: 22410 27525, Fax: 22410 39521

e-mail: xenosrho@otenet.gr

Ιστορικό Συνεργασίας Ξεναγών - ΕΚΚΕ και Ταυτότητα της Έρευνας

Θεωρώντας ότι η ενεργός παρέμβαση στα καίρια και ευαίσθητα θέματα που άπτονται της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι υποχρέωση κάθε υπεύθυνου πολίτη και εκτιμώντας παράλληλα ότι η καθαριότητα των αρχαιολογικών χώρων και των διαδρομών που οδηγούν σε αυτούς είναι ένα βασικό πρόβλημα, αποδεχτήκαμε την πρόσκληση συνεργασίας εκ μέρους του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (ΣΔΞΑ). Πραγματοποιήθηκε έτσι η πρώτη έρευνα του 1997 για το βαθμό καθαριότητας των αρχαιολογικών χώρων και των διαδρομών του «Κλασικού Γύρου» όπου διερευνήθηκαν οι γνώμες των ξεναγών της Αθήνας. Από τη δημοσιότητα που δόθηκε στα αποτελέσματα της έρευνας του 1997 οδηγηθήκαμε, σχεδόν υποχρεωτικά, σε επανάληψη προκειμένου να έχουμε συγκριτικά αποτελέσματα καθώς και σε γενίκευση της συνεργασίας με Σωματεία - Σύνδεσμους Ξεναγών με στόχο να δοθεί μια συνολική, για την Ελλάδα, αλλά και διαχρονική εικόνα του προβλήματος. Οι συνεργασίες οι οποίες πραγματοποιήθηκαν είναι οι εξής:

1. Με το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (για τον «Κλασικό Γύρο»), το 1997, 2001 και 2003.
2. Με το Σύνδεσμο Ξεναγών Θεσσαλονίκης (για την Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα) το 2002 και το 2003
3. Με το Σωματείο Επαγγελματιών Ξεναγών Κρήτης και Σαντορίνης (για την Κρήτη) το 2002.

Τα αποτελέσματα των ερευνών ανακοινώνονται πρώτα στους αρμόδιους φορείς (Υπ. Πολιτισμού, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Περιφέρειες κλπ) με email και κατόπιν στον ημερήσιο τύπο Αθήνας καθώς και στον τοπικό τύπο των περιοχών που αφορά η εκάστοτε έρευνα.

Η συνεργασία με τα συλλογικά όργανα των ξεναγών ελπίζουμε ότι θα συνεχιστεί. Οι έρευνες είναι μη χρηματοδοτούμενες και εντάσσονται μέσα στο ευρύτερο πρόγραμμα: «Συλλογή, Οργάνωση και Διάχυση Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης» της Ομάδας Περιβάλλοντος του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας (ΙΑΑΚ) του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Για τη διαμόρφωση του περιεχομένου του ερωτηματολογίου για τα Δωδεκάνησα συνεργασθήκαμε με τον κ. Γιώργο Τριανταφύλλη και την κα Ροδία Τσουλά, μέλη του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου, ενώ την ευθύνη οργάνωσης της διανομής, συμπλήρωσης καθώς και συλλογής των ερωτηματολογίων είχε η τ. Πρόεδρος κα Μαρία Μουράβα στην Ρόδο και η κα Ροδία Τσουλά στην Κω.

Ο υπεύθυνος της Επιτροπής Περιβάλλοντος του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (ΣΔΞΑ), κ. Αργύρης Αγγέλου συνεχίζοντας τη στενή συνεργασία μαζί μας, όπως και σε όλες τις προηγούμενες έρευνες των ξεναγών, βοήθησε στην επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

Από την Ομάδα Περιβάλλοντος του ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ, συμμετείχαν στην έρευνα:

- Θεοδωρόπουλος Κώστας, οικονομολόγος
- Παναγιωτόπουλος Ανδρέας, κοινωνιολόγος - ανθρωπολόγος
- Τσακίρης Κώστας, οικονομολόγος - περιφερειολόγος, υπεύθυνος Ομάδας Περιβάλλοντος ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ

Θέλουμε ακόμη να τονίσουμε την άποψη συνεργασία με τους ξεναγούς της Δωδεκανήσου, όπως άλλωστε και με τους ξεναγούς των άλλων σωματείων και ευχόμαστε τα αποτελέσματα της έρευνας να αξιοποιηθούν προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος και της βελτίωσης των κακών κειμένων που εντοπίζονται.

Ομάδα Περιβάλλοντος

Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας (ΙΑΑΚ)

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)

Μεσογείων 14 - 18 Τ.Κ. 115 27

Τηλ.: 210 7780118/210 7489131 (εσωτ. 505)Φαξ: 210 7488435

e-mail: ktsaki@ekke.gr, www.ekke.gr/estia

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
I. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	5
II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ	6
III. ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ	7
<i>A. Ανάλυση Γενικών Αποτελεσμάτων</i>	<i>7</i>
<i>B. Αξιολόγηση κατά Βαθμό Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών</i>	<i>11</i>
<i>Γ. Κατανομή Γνωμών κατά Νησί [Καθαριότητα Αρχαιολογικών (ή μη Χώρων) και Διαδρομών]</i>	<i>15</i>
IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	17

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ίδια η φύση και θέση του επαγγέλματος του ξεναγού τον καθιστά καθημερινό αποδέκτη παραπόνων και πάσης φύσεως αρνητικών σχολίων εκ μέρους των τουριστών - επισκεπτών των αρχαιολογικών χώρων, αλλά και των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό καταστηματάρχων, ξενοδόχων κλπ, καθιστώντας τον «πληροφοριοδότη-κλειδί», επί του συγκεκριμένου θέματος.

Τα παράπονα και τα αρνητικά σχόλια που διατυπώνονται αφορούν την καθαριότητα τόσο του οικιστικού όσο και του φυσικού περιβάλλοντος, το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών και την γενικότερη έλλειψη φροντίδας, την αμέλεια και ανευθυνότητα που χαρακτηρίζει τη στάση δημόσιων φορέων και ιδιωτών έναντι των ζωτικής σημασίας περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Τα εν πολλοίς κοινά χαρακτηριστικά της κατάστασης, όπως προέκυψαν από τα αποτελέσματα όλων των ερευνών, επιβεβαιώνουν το μέγεθος και την οξύτητα του προβλήματος και επιβάλλουν άμεσα μέτρα αντιμετώπισής του.

Φυσικά το βάρος των ευθυνών κατανέμεται ισόρροπα αφενός στην συμπεριφορά των δημοτών (ίσως και των επισκεπτών) οι οποίοι είναι δημιουργοί αυτής της κατάστασης και αφετέρου στους αρμόδιους Φορείς (Υπ. Πολιτισμού για τους αρχαιολογικούς χώρους και Τοπική Αυτοδιοίκηση για τις διαδρομές).

Συμβολή στη δρομολόγηση λύσεων για την απαράδεκτη αυτή κατάσταση φιλοδοξεί ν' αποτελέσει η συγκεκριμένη έρευνα, που αφορά τους ξεναγούς της Δωδεκανήσου και τις απόψεις που αυτοί διτύπωσαν, ως ένα ακόμη βήμα ενεργού παρέμβασης των ξεναγών στα κρίσιμα σημεία προβλήματα περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Ι. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για τη διεξαγωγή της έρευνας των ξεναγών της Δωδεκανήσου χρησιμοποιήθηκε ως βάση το ερωτηματολόγιο που κατέστρωσαν, σε συνεργασία, η Ομάδα Περιβάλλοντος του ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ και το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Δωδεκανήσου.

Η συμπλήρωση ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε στη Ρόδο τον Μάρτιο του 2003 κατά τη διάρκεια διεξαγωγής Γενικής Συνέλευσης του Σωματείου και στις 10 ημέρες που ακολούθησαν σε προσωπικές συναντήσεις των μελών του Σωματείου σε Ρόδο και Κω.

Προέκυψαν 58 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, ενώ ο αριθμός των ενεργών ξεναγών της Δωδεκανήσου ανέρχεται σε 110 άτομα. Το ποσοστό των ατόμων που απάντησαν, 52,7%, θεωρείται ιδιαίτερα ικανοποιητικό και εξασφαλίζει πλήρως την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Εξάλλου οι 58 ξεναγοί που απάντησαν είναι κατά τεκμήριο οι πλέον δραστηριοποιημένοι με βασικό κριτήριο την συμμετοχή τους στις συλλογικές διαδικασίες του Σωματείου τους.

Από τους 58 ξεναγούς που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο:

1. Οι 48 ξεναγούν στη Ρόδο και οι περισσότεροι από αυτούς (30) και στη Σύμη.
2. 16 ξεναγούν στα περισσότερα νησιά ενώ 9 εξ' αυτών έχουν απαντήσει για όλες τις διαδρομές και τους αρχαιολογικούς χώρους (σε όλα τα νησιά).
3. Αποκλειστικά στην Κω και στη Νίσυρο απασχολούνται 10 ξεναγοί ενώ υπάρχουν ακόμα 13 που ξεναγούν στην Κω αλλά και σε άλλα νησιά (Ρόδος κλπ.).

Το ερωτηματολόγιο διαρθρώνεται σε δύο βασικά σκέλη:

α) Ατομικά στοιχεία ξεναγού.

β) Βαθμός καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών

Στο α σκέλος ζητούνται τα βασικά δημογραφικά-κοινωνικά χαρακτηριστικά των ξεναγών που περιλαμβάνουν τις εξής παραμέτρους:

α) Φύλο, β) Ηλικία, γ) Οικογενειακή κατάσταση, δ) Αριθμός παιδιών, ε) Χρησιμοποιούμενες επαγγελματικά ξένες γλώσσες (1^η, 2^η, 3^η), στ) Τυχόν πτυχίο Ανωτάτης ή Ανωτέρας Σχολής (εκτός της Σχολής Ξεναγών), ζ) Χρόνια εξάσκησης του επαγγέλματος.

Στο β σκέλος ζητείται η βαθμολόγηση της καθαριότητας 7 συγκεκριμένων διαδρομών και 11 αρχαιολογικών και μη χώρων εκ μέρους των ξεναγών, βάσει 5βάθμιας κλίμακας, που περιλαμβάνει τους εξής κωδικούς χαρακτηρισμούς:

- 1= Πολύ καθαρός χώρος (τέλειος)
- 2= Καθαρός χώρος (αποδεκτός)
- 3= Μέτριος
- 4= Βρώμικος χώρος
- 5= Πολύ βρώμικος χώρος (ντροπή-αίσχος)

Η επιλογή των διαδρομών και αρχαιολογικών χώρων που περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο έγινε βάσει του ότι τα συγκεκριμένα δρομολόγια είναι αυτά που ακολουθούνται συχνότερα απ' οποιοδήποτε άλλα στις τουριστικές περιηγήσεις σε ολόκληρη την Ρόδο και Κω ενώ για τα άλλα νησιά έγινε προσπάθεια να περιληφθούν οι πλέον πολυσύχναστοι τόποι.

Παράλληλα, στο ερωτηματολόγιο, υπάρχει ελεύθερος χώρος όπου μπορεί ο ερωτώμενος να διατυπώσει οποιοδήποτε πρόσθετο σχόλιο σχετίζεται με το θέμα.

II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ

Τα δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία των ξεναγών της Δωδεκανήσου, όπως αποτυπώνονται στην επιτόπια έρευνα, παρουσιάζουν την εξής εικόνα:

α) Φύλο: Σχετική ισοκατανομή μεταξύ των δύο φύλων παρατηρείται στους ξεναγούς Δωδεκανήσου (57,9% γυναίκες και 42,1% άνδρες). Παρατηρείται δηλαδή μια σημαντική ιδιαιτερότητα έναντι όλων των άλλων περιοχών που διεξήχθησαν παρόμοιες έρευνες, εφόσον παντού αλλού υπήρχε συντριπτική υπεροχή γυναικών-ξεναγών.

β) Ηλικία: Παρουσιάζεται ικανοποιητική διασπορά μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, με το 28,6% των ξεναγών να είναι 24-29 ετών, το 44,6% να είναι 30-49 ετών, το 21,4% να είναι 50-64 ετών και το 5,4% άνω των 65 ετών.

Εν σχέσει με τους ξεναγούς της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, οι ξεναγοί της Δωδεκανήσου είναι νεώτεροι, με υψηλότερες συγκεντρώσεις στις μικρές ηλικιακές ομάδες.

γ) Χρόνια άσκησης του επαγγέλματος: Κατά συνέπεια της προηγούμενης διαπίστωσης, οι δωδεκανήσιοι ξεναγοί έχουν κατ' αναλογία λιγότερα χρόνια άσκησης επαγγέλματος έναντι των αθηναίων και θεσσαλονικέων ξεναγών.

Το 27,3% είναι νέοι στο επάγγελμα (1-5 χρόνια), το 27,3% επίσης λίγο παλαιότεροι (6-10 χρόνια), το 21,8% έχει εμπειρία 11-15 ετών και το 23,6% άνω των 20 ετών.

Η σχεδόν πλήρης ισοκατανομή στα διάφορα επίπεδα επαγγελματικής εμπειρίας εξασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα των τάσεων που διαμορφώνονται και εκφράζονται ως γνώμες.

δ) Οικογενειακή κατάσταση: Το 58,9% των ερωτηθέντων είναι έγγαμοι, το 37,5% άγαμοι και το 3,6% είναι διαζευγμένοι/ες και χήροι/ες, ποσοστά παρόμοια σε γενικές γραμμές με τους ξεναγούς άλλων περιοχών.

ε) Αριθμός παιδιών: Αντιστοιχία υπάρχει και στον αριθμό των ερωτώμενων που είναι γονείς με το 43,3% των ξεναγών της Δωδεκανήσου να έχουν δύο παιδιά, το 30% να έχουν ένα παιδί και το 26,7% να έχουν τρία ή περισσότερα.

στ) Ξένες γλώσσες: Το 61,4% των ερωτηθέντων χρησιμοποιεί τα Αγγλικά (ως 1^η, 2^η ή/και 3^η γλώσσα). Το 29,8% χρησιμοποιεί αντιστοίχως τα Γερμανικά (ποσοστό υψηλότερο άλλων περιοχών, λόγω της προέλευσης των ξένων τουριστών). Αξιοσημείωτα ποσοστά εμφανίζουν επίσης τα Ιταλικά (14%) και τα Ισπανικά (10,5%), ενώ ιδιαιτερότητα εμφανίζεται στη χρήση Σουηδικών (7%).

ζ) Κατοχή άλλου πτυχίου: Απόφοιτοι άλλων Σχολών, πλην της Σχολής Ξεναγών, είναι 11 ξεναγοί στα Δωδεκάνησα (ποσοστό 19% επί του συνόλου).

Το μεγαλύτερο μέρος εξ' αυτών συγκεντρώνεται σε πτυχιούχους θεωρητικών σχολών γεγονός που παρουσιάζεται και στις άλλες περιοχές και είναι εύλογο λόγω συνάφειας με το αντικείμενο των ξεναγών.

III. ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

A. Ανάλυση Γενικών Αποτελεσμάτων

Μια πρώτη επεξεργασία (απλές κατανομές, επί τοις εκατό) των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο, όσον αφορά τον βαθμό καθαριότητας, μεταξύ των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Α/Α	ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ		Ρόδος	Βαθμός Καθαριότητας				
				1	2	3	4	5
1	Αρχ. Χώρος	Μεσαιωνική Πόλη		4,3	44,7	31,9	14,9	4,3
2	Αρχ. Χώρος	Ακρόπολη Ρόδου		2,1	47,9	27,1	16,7	6,3
3	Διαδρομή	Ρόδος - Λίνδος		2,1	23,4	51,1	14,9	8,5
4	Αρχ. Χώρος	Καλλιθέας		2,1	8,3	31,3	35,4	22,9
5	Αρχ. Χώρος	Λίνδου		2,1	61,7	31,9	4,3	-
6	Διαδρομή	Ρόδος - Φιλέρημος - Κάμειρος		2,1	39,6	50,0	8,3	-
7	Αρχ. Χώρος	Φιλέρημου		16,7	50,0	27,1	6,3	-
8	Αρχ. Χώρος	Κάμειρου		17,0	51,1	29,8	-	2,1
9	Χώρος	Πεταλούδων		20,8	58,3	20,8	-	-
10	Διαδρομή	Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας		2,1	23,4	63,8	8,5	2,1
11	Διαδρομή	Λίνδος - Κατταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος		2,1	37,0	45,7	15,2	-
12	Αρχ. Χώρος	Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών	Κως	-	12,5	50,0	20,8	16,7
13	Αρχ. Χώρος	Ασκληπιείου		9,1	63,6	27,3	-	-
14	Διαδρομή	Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμaina - Κέφαλος		-	9,5	47,6	19,0	23,8
15	Χώρος	Σύμης	Σύμη	3,3	33,3	46,7	13,3	3,3
16	Αρχ. Χώρος	Μοναστηρίου - Σπηλαιίου	Πάτμος	-	42,9	57,1	-	-
17	Διαδρομή	Μαντράκι - Ηφαίστειο	Νίσυρος	-	42,1	47,4	5,3	5,3
18	Διαδρομή	Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας	Τήλος	-	50,0	50,0	-	-
Σ	Συνολικός Μέσος Όρος			4,8	38,9	40,9	10,2	5,3

Σύμφωνα με τις γνώμες που διατύπωσαν οι ξεναγοί της Δωδεκανήσου, αφενός σχηματίζεται η γενική εικόνα για τον βαθμό καθαριότητας αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών, και αφετέρου στους επιμέρους χώρους (αρχαιολογικούς ή μη), καθώς και στις διαδρομές αποδίδεται ξεχωριστός χαρακτηρισμός.

Όσον αφορά τη γενικότερη εικόνα, αυτή είναι κατά πολύ ευνοϊκότερη έναντι άλλων περιοχών εφόσον το 43,7% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στους χαρακτηρισμούς «πολύ καθαρός» (μόνον όμως το 4,8%) και «καθαρός» (38,9%).

Μεγάλη συγκέντρωση παρατηρείται στον χαρακτηρισμό «μέτρια κατάσταση» (40,9%), όπου η εμπειρία από τις έρευνες στις άλλες περιοχές έδειξε ότι ο χαρακτηρισμός αυτός χρωματίζεται αρνητικά, ενώ αρνητική γνώμη για την καθαριότητα διατυπώνεται από το 15,5% των ξεναγών (10,2% απαντούν «βρώμικος» και 5,3% «πολύ βρώμικος»).

Εξετάζοντας τις επιμέρους απαντήσεις παρατηρούμε ότι και στα Δωδεκάνησα οι χαρακτηρισμοί για τους χώρους είναι ευνοϊκότεροι απ' ό,τι για τις διαδρομές, κάτι που ανεξαρτήτως της θετικής ή αρνητικής εικόνας που προκύπτει, συμβαίνει σε όλες τις περιοχές.

Έτσι, η πλέον θετική γνώμη διατυπώνεται για τον χώρο των Πεταλούδων (που δεν είναι αρχαιολογικός, αλλά τουριστικό αξιοθέατο) με 79,1% θετικών χαρακτηρισμών. Ακολουθεί ο αρχαιολογικός χώρος του Ασκληπιείου στην Κω με (72,7%), ο αρχαιολογικός χώρος Καμείρου (68,1%) και ο αρχαιολογικός χώρος Φιλερήμου (66,7%).

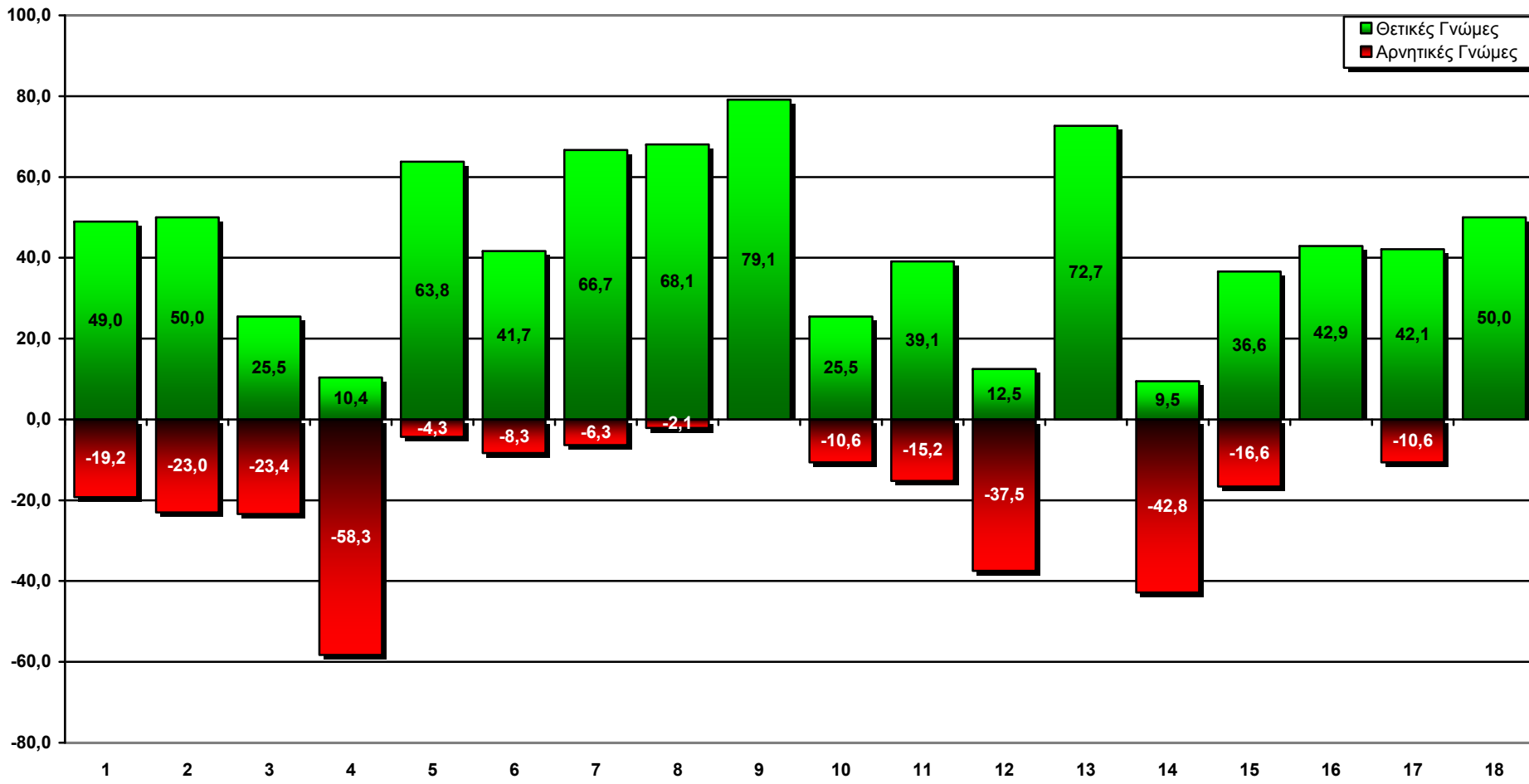
Μικρότερα ποσοστά παρουσιάζουν ο χώρος της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου που συγκεντρώνει θετικές γνώμες κατά 49%, η Ακρόπολη της Ρόδου κατά 50%, ενώ ιδιαίτερως προβληματική εμφανίζεται η κατάσταση στην Καλλιθέα Ρόδου (με θετικές γνώμες μόλις 10,4% και αντιστοίχως αρνητικές 33,3%).

Από τις διαδρομές, θετικότερη εντύπωση σχηματίζεται για τα μικρά νησιά, καθόσον η διαδρομή στην Τήλο (με 50% θετικών σχολίων) και στη Νίσυρο (με 42,1% αντιστοίχως) εμφανίζουν πολύ καλύτερη εικόνα έναντι της Ρόδου, όπου η διαδρομή Πόλη Ρόδου - Λίνδος χαρακτηρίζεται θετικά από το 25,5% των ερωτημένων και η διαδρομή Κολύμπια - Επτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας αντιστοίχως επίσης από το 25,5%. Βεβαίως πρέπει να συνυπολογισθεί ότι για τα μικρά νησιά, οι απαντήσεις είναι λίγες.

Έντονη αντίθεση παρατηρείται στο νησί της Κω, όπου στην πολύ θετική εικόνα για τον χώρο του Ασκληπιείου (θετικές γνώμες 72,7%) αντιπαρατίθενται οι εντυπώσεις για τον χώρο Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών (με θετικές γνώμες μόλις 12,5% και αρνητικές 37,5%) και τη διαδρομή Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος (μόλις 9,5% θετικές γνώμες και αρνητικές 42,8% αντίστοιχα).

Στο διάγραμμα που ακολουθεί διακρίνονται οι θετικές - αρνητικές γνώμες ανά αρχαιολογικό ή μη χώρο - διαδρομή (όπου πάνω από τον οριζόντια άξονα με πράσινο χρώμα οι θετικές γνώμες και από κάτω οι αντίστοιχες αρνητικές που αποτυπώνονται με κόκκινο χρώμα).

Διάγραμμα Πίνακα 1
Θετικές - Αρνητικές Γνώμες

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Θετικές Γνώμες	49,0	50,0	25,5	10,4	63,8	41,7	66,7	68,1	79,1	25,5	39,1	12,5	72,7	9,5	36,6	42,9	42,1	50,0
Αρνητικές Γνώμες	-19,2	-23,0	-23,4	-58,3	-4,3	-8,3	-6,3	-2,1	-	-10,6	-15,2	-37,5	-	-42,8	-16,6	-	-10,6	-

3) Πρόσθετα σχόλια των ερωτηθέντων

Εκτός από την βαθμολόγηση του επιπέδου καθαριότητας των αρχαιολογικών χώρων και των κατευθυνόμενων προς και από αυτούς διαδρομών, 21 από τους 58 απαντήσαντες (36,2%) προέβησαν σε 40 πρόσθετα σχόλια - παρατηρήσεις επί του θέματος, τα οποία ομαδοποιήθηκαν ως εξής:

α) το 25,0% των ερωτηθέντων διατύπωσε αρνητικά σχόλια και μετέφερε παράπονα σχετικά με την υγιεινή, την καθαριότητα και ειδικότερα την εικόνα που παρουσιάζουν οι τουαλέτες οι οποίες και δεν επαρκούν,

β) το 25,0% των ερωτηθέντων αναφέρθηκε σε άλλα κακώς κείμενα των αρχαιολογικών και παρακειμένων χώρων, όπως ή έλλειψη οργάνωσης και προγραμματισμού της εκτέλεσης δημοσίων έργων κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου καθώς επίσης και το έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα σε ορισμένα σημεία των πόλεων,

γ) το 40,0% των ερωτηθέντων προέβη σε γενικότερα σχόλια για την καθαριότητα των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων και εντόπισε συγκεκριμένες ελλείψεις (π.χ. κάλαθοι αχρήστων, ανυπαρξία προγράμματος ανακύκλησης, κάδοι απορριμμάτων, μπάζα κλπ.) ολοκληρώνοντας την διαμόρφωση της αρνητικής εικόνας που προκύπτει και από τις υπόλοιπες απαντήσεις τους.

Επιλεκτικά παραθέτουμε, αυτούσια, τα πλέον χαρακτηριστικά, κατά τη γνώμη μας, σχόλια που διατύπωσαν οι ξεναγοί στον ελεύθερο χώρο του ερωτηματολογίου:

1. Για τη Ρόδο:

- «Τεράστιο πρόβλημα είναι η κυκλοφορία και τα σταθμευμένα αυτοκίνητα στην οδό Ιπποτών»
- «Μεγαλύτερο πρόβλημα στους αρχαιολογικούς χώρους είναι οι τουαλέτες, ειδικά στην Φιλήρημο όπου ουσιαστικά δεν υπάρχουν».
- «Στην Λίνδο, αν κοιτάξει κανείς από την κορυφή του κάστρου κάτω, ένα σημείο της πλαγιάς της Ακρόπολης ανάμεσα στα δέντρα είναι γεμάτο παλιά ψυγεία, κουζίνες, καφάσια που σαπίζουν εκεί για χρόνια».
- «Ανύπαρκτο πρόγραμμα ανακύκλωσης για πλαστικά και μεταλλικά αντικείμενα».
- «Λιγοστοί κάδοι απορριμμάτων στους αρχαιολογικούς χώρους και όπου αυτοί υπάρχουν δεν αδειάζονται τακτικά τα απορρίμματα».
- «Αίσχος η κατάσταση στο Λόφο Μόντε Σμίθ στη Πόλη της Ρόδου. Σκουπίδια στους χώρους πανοραμικής θέας».
- «Άλυτο το πρόβλημα των WC στους χώρους Φιλερήμου και Λίνδου».
- «Σκουπίδια παντού, διαδρομικά, στην ανατολική και δυτική πλευρά του νησιού της Ρόδου».
- «Οι αρχαιολογικοί χώροι πρέπει να καθαρίζονται από τα χόρτα κατά την άνοιξη».
- «Η οδός Ιπποτών είναι από τα πιο βρώμικα μέρη της Παλιάς Πόλης και ένα απέραντο σταχτοδοχείο! Αποσίγαρα παντού ..... Επίσης ας τοποθετήσει ο Δήμος δοχεία απορριμμάτων σε πολλά κεντρικά σημεία της Παλιάς Πόλης ... Ας μην επιτρέπουν το παρκάρισμα και τη διέλευση αυτοκινήτων κατά την καλοκαιρινή σεζόν από την οδό Ιπποτών».
- «Σε όλους τους χώρους υστερούν οι τουαλέτες και αυτές που υπάρχουν είναι σε αθλία κατάσταση (Κάμειρος, Φιλήρημος, Λίνδος)».
- «Παρκαρισμένα αυτοκίνητα έξωθεν του Παλατιού του Μεγάλου Μαγίστρου, θόρυβος, παρεμπόδιση και κίνδυνος για την διέλευση των τουριστών στην οδό Ιπποτών».

2. Για την Κω:

- «Το πάρκινγκ στον αρχαιολογικό χώρο του Ασκληπιείου της Κω, προοδευτικά από την αρχή και μέχρι το πέρας της τουριστικής περιόδου, επιβαρύνεται με κάθε λογής απορρίμματα, χωρίς να γίνεται περισυλλογή τους».
- «Ο χώρος της Αρχαίας Αγοράς, εν αντιθέσει με τις δυτικές ανασκαφές, καίτοι όμορος με κέντρα διασκέδασης (μπαρ κλπ), δίνει την εικόνα βρώμικου χώρου».
- «Οι διαδρομές κατά τους ανοιξιάτικους μήνες δίνουν την εικόνα καθαρού χώρου γιατί τα σκουπίδια καλύπτονται από τα χόρτα και τα λουλούδια, από τον Ιούλιο όμως και μετά είναι αίσχος».
- «Λόγω των κέντρων διασκέδασης που βρίσκονται δίπλα στην Αρχαία Αγορά, η εικόνα το πρωί είναι αίσχος».

- «Μερικά σημεία της διαδρομής δίνουν την όψη σκουπιδότοπου (έπιπλα, στρώματα, σιδερικά, κάλυκες, είδη οικιακών συσκευών, μπάζα κλπ). - Αίσχος-!»
- «Σε γενικές γραμμές όλες οι παραλίες ρυπαίνονται από τους τουρίστες και δυστυχώς δεν καθαρίζονται συχνά».

B. Αξιολόγηση κατά Βαθμό Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών

Για ν' αποτυπωθεί παραστατικά η διαμορφωμένη κατάσταση, όσον αφορά στην καθαριότητα αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών, επιχειρήθηκε η απόλυτη ιεράρχηση (κατάταξη) του βαθμού καθαριότητας.

Μεθοδολογικά, η διαδικασία γι' αυτήν την ιεράρχηση ήταν:

α) Ομαδοποιήθηκαν οι θετικές απαντήσεις (κωδικοί 1 και 2), καθώς και οι αρνητικές (κωδικοί 4 και 5).

β) Χρησιμοποιήθηκε συντελεστής στάθμισης της βαθμολόγησης που κατά περίπτωση ήταν:

+2 για τις θετικές απαντήσεις (κωδικοί 1 και 2)

0 για τον χαρακτηρισμό «μέτρια» (κωδικός 3)

-2 για τις αρνητικές απαντήσεις (κωδικοί 4 και 5)

Κατ' αυτόν τον τρόπο προέκυψε η απόλυτη ιεράρχηση κατά βαθμό καθαριότητας που παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

A/A	Αρχ. Χώρος/Διαδρομή		(1+2)	(3)	(4+5)	(+) 2(1+2)	(-) 2(4+5)	(+/-) Δείκτης	Κατάταξη
		Ρόδος							
1	Μεσαιωνική Πόλη		49,0	31,9	19,2	980	384	596	10
2	Ακρόπολη Ρόδου		50,0	27,1	23,0	1.000	460	540	11
3	Ρόδος - Λίνδος		25,5	51,1	23,4	510	468	42	15
4	Καλλιθέας		10,4	31,3	58,3	208	1.166	-958	18
5	Λίνδου		63,8	31,9	4,3	1.276	86	1.190	5
6	Ρόδος - Φιλέρημος - Κάμειρος		41,7	50,0	8,3	834	166	668	8
7	Φιλέρημου		66,7	27,1	6,3	1.334	126	1.208	4
8	Κάμειρου		68,1	29,8	2,1	1.362	42	1.320	3
9	Πεταλούδων		79,1	20,8	-	1.582	-	1.582	1
10	Κολύμπια - Εφτά Πηγές - Προφήτης Ηλίας - Έμπωνας		25,5	63,8	10,6	510	212	298	14
		Κως							
11	Λίνδος - Κατταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος		39,1	45,7	15,2	782	304	478	12
12	Αρχαίας Αγοράς - Δυτικών Ανασκαφών		12,5	50,0	37,5	250	750	-500	16
13	Ασκληπιείου		72,7	27,3	-	1.454	-	1.454	2
		Σύμη							
14	Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμαινα - Κέφαλος		9,5	47,6	42,8	190	856	-666	17
15	Σύμης		36,6	46,7	16,6	732	332	400	13
		Πάτμος							
16	Μοναστηρίου - Σπηλαιού		42,9	57,1	-	858	-	858	7
		Νίσυρος							
17	Μαντράκι - Ηφαιστειο		42,1	47,4	10,6	842	212	630	9
		Τήλος							
18	Λιβάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμονας		50,0	50,0	-	1.000	-	1.000	6

Πίνακας 3: Αρχαιολογικοί και Μη Χώροι

Χώροι	Απόλυτοι Αριθμοί	% επί των αρχ. χώρων	% επί των μη αρχ. χώρων	Συνολικό % επί των αρχ. και μη χώρων	Κατάταξη*
Αρχ. Χώρος Μεσαιωνικής Πόλης	596	8,3	-	6,5	10
Αρχ. Χώρος Ακρόπολης Ρόδου	540	7,5	-	5,9	11
Αρχ. Χώρος Καλλιθέας	(-958)**	-	-	-	18
Αρχ. Χώρος Λίνδου	1.190	16,6	-	13,0	5
Αρχ. Χώρος Φιλήρημου	1.208	16,9	-	13,2	4
Αρχ. Χώρος Κάμειρου	1.320	18,4	-	14,4	3
Αρχ. Χώρος Αρχαίας Αγοράς - Δυτ. Ανασκ. (Κως)	(-500)**	-	-	-	16
Αρχ. Χώρος Ασκληπιείου (Κως)	1.454	20,3	-	15,9	2
Αρχ. Χώρος Μοναστηρίου - Σπηλαίου (Πάτμος)	858	12,0	-	9,4	7
Σύνολο	7.166	100,0%	-		
Χώρος Πεταλούδων	1.582	-	79,8	17,3	1
Χώρος Σύμης	400	-	20,2	4,4	13
Σύνολο	1.982		100,0%		
Γενικό Σύνολο	9.148			100,0%	

*Στην απόλυτη κατάταξη οι αριθμοί 6, 8, 9, 12, 14, 15, 17 αντιστοιχούν σε διαδρομές (βλ. Συνολικό Πίνακα 2)

**Αρνητικές τιμές (δεν συμπεριλαμβάνονται στους υπολογισμούς).

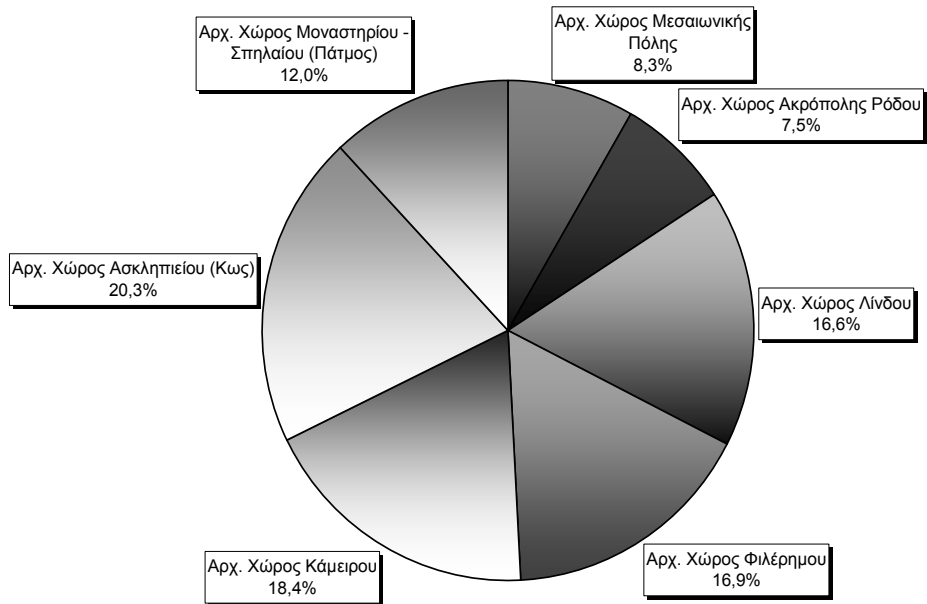
Πίνακας 4: Διαδρομές

Διαδρομές	Απόλυτοι Αριθμοί	% επί των Διαδρομών Ρόδου	% επί των Διαδρομών των άλλων Νησιών	Συνολικό % επί των Διαδρομών όλων των Νησιών	Κατάταξη*
Ρόδος - Λίνδος	42	2,8		1,3	15
Ρόδος - Φιλήρημος - Κάμειρος	668	45,0		21,4	8
Κολύμπια - Επτά Πηγές - Προφ. Ηλείας - Έμπωνας	298	20,1		9,6	14
Λίνδος - Κατταβιά - Μονόλιθος - Κάμειρος	478	32,1		15,3	12
Σύνολο	1.486	100,0%		-	-
Κως - Ζία - Πυλί - Καρδάμενα - Κέφαλος	(-666)**		-	-	17
Μαντράκι - Ηφαιστειο (Νίσυρος)	630		38,7	20,2	9
Λιβιάδι - Μεγάλο Χωριό - Αγ. Παντελεήμων (Τήλος)	1000		61,3	32,1	6
Σύνολο	1.630		100,0%	-	
Γενικό Σύνολο	3.116			100,0%	

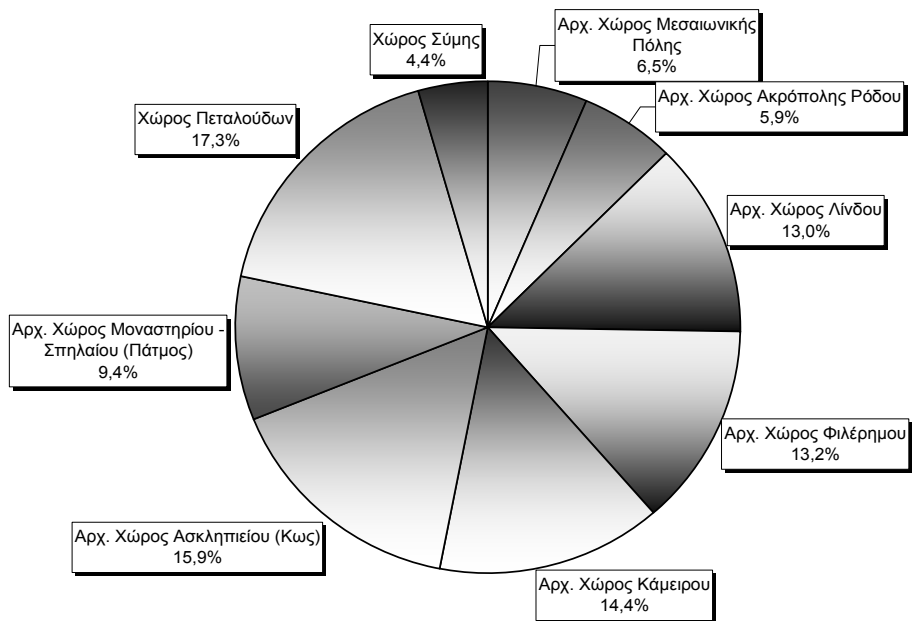
*Στην απόλυτη κατάταξη οι αριθμοί 1-5, 7, 10, 11, 13, 16, 18 αντιστοιχούν σε αρχαιολογικούς και μη χώρους (βλ. Συνολικό Πίνακα 2)

**Αρνητική τιμή (δεν συμπεριλαμβάνεται στους υπολογισμούς).

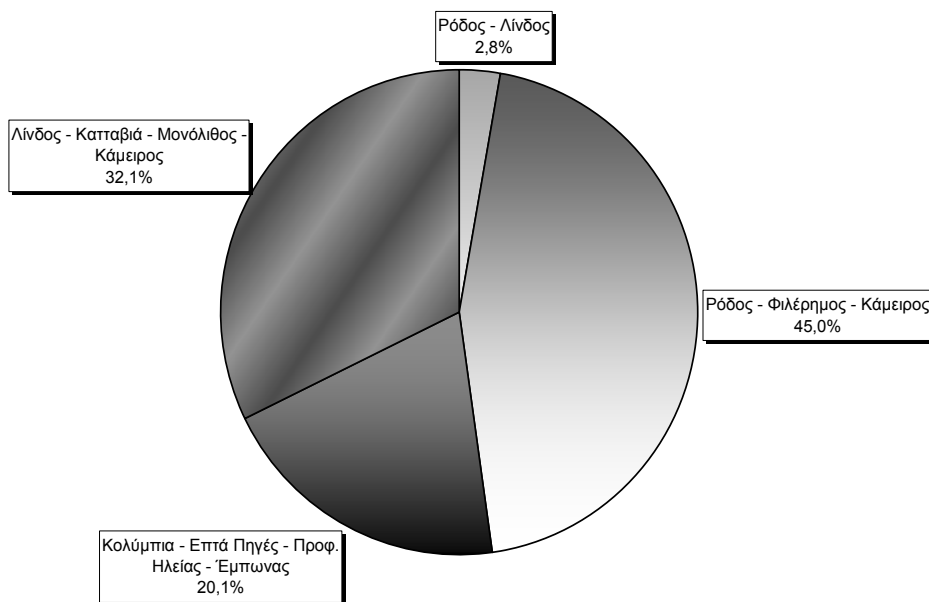
Κατανομή Θετικών Γνωμών Αρχαιολογικών Χώρων

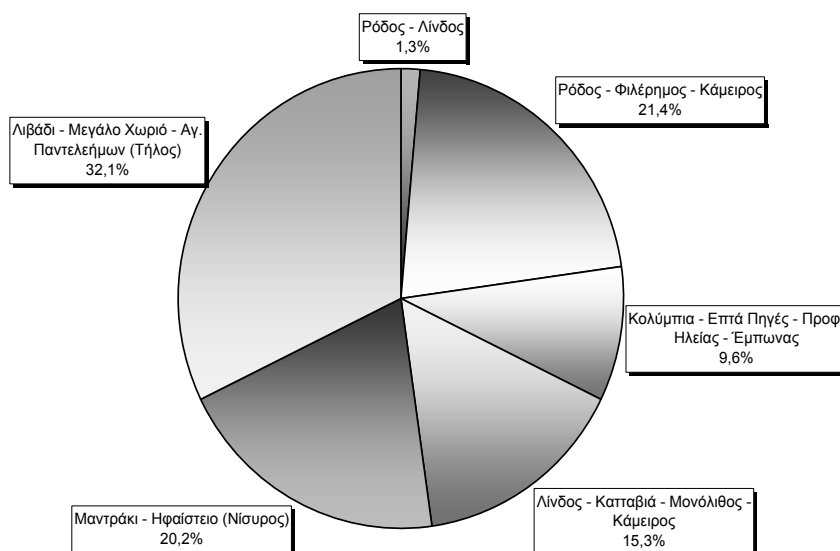
Κατανομή Θετικών Γνωμών Αρχαιολογικών και Μη Χώρων

Κατανομή Θετικών Γνωμών Διαδρομών Ρόδου

Κατανομή Θετικών Γνωμών Διαδρομών όλων των Νησιών

Γ. Κατανομή Γνωμών κατά Νησί [Καθαριότητα Αρχαιολογικών (ή μη Χώρων) και Διαδρομών]

Ο πίνακας που ακολουθεί περιέχει τις γνώμες των ξεναγών (για χώρους και διαδρομές συνολικά) ανά νησί για Ρόδο και Κω. Στα υπόλοιπα νησιά παραμένει ο αρχικός -ένας- χαρακτηρισμός.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Κατανομή Γνωμών κατά Νησί [Καθαριότητα Αρχαιολογικών (ή μη Χώρων) και Διαδρομών]

ΝΗΣΙΑ	ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ				
	1	2	3	4	5
ΡΟΔΟΣ	6,7	40,5	37,3	11,3	4,2
ΚΩΣ	3,0	28,5	41,6	13,3	13,5
ΣΥΜΗ	3,3	33,3	46,7	13,3	3,3
ΠΑΤΜΟΣ	-	42,9	57,1	-	-
ΝΙΣΥΡΟΣ	-	42,1	47,4	5,3	5,3
ΤΗΛΟΣ	-	50,0	50,0	-	-
ΓΕΝΙΚΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	4,8%	38,9%	40,9%	10,2%	5,3%

Η σύγκριση των απαντήσεων για κάθε νησί ξεχωριστά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα περισσότερα προβλήματα καθαριότητας αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών, συνολικά, εμφανίζει η Κως (με 31,5% θετικών γνωμών και 26,8% αρνητικών).

Ευνοϊκότερη εικόνα, συνολικά, παρουσιάζουν η Ρόδος (με αντίστοιχα ποσοστά απαντήσεων 47,2% και 15,5%), καθώς και η Σύμη (με 36,6% και 16,6%).

Όσον αφορά τη Νίσυρο (οι εντυπώσεις για την οποία σχηματίζονται από μία διαδρομή μόνον) ο θετικός σχολιασμός γίνεται από το 42,1% και ο αρνητικός αντιστοίχως μόνο από το 10,6%.

Ειδικότερα για την Πάτμο και την Τήλο (όπου οι απαντήσεις είναι μόλις 7 και 10 αντιστοίχως) παρατηρείται συγκέντρωση όλων των απαντήσεων σε δύο χαρακτηρισμούς (2. Καθαρός, 3. Μέτριος).

Οι διαπιστώσεις αυτές οδηγούν την Κω στην πιο προβληματική εικόνα έναντι των υπολοίπων νησιών σύμφωνα με τις γνώμες των ξεναγών της Δωδεκανήσου.

Όσον αφορά τη Ρόδο, αξιοσημείωτη είναι η αντίθεση των θετικών εντυπώσεων που δημιουργούν οι εκτός πόλης αρχαιολογικοί (και μη) χώροι, καθώς και η σχετική βαθμολόγηση - κατάταξη καταλαμβάνουν υψηλές θέσεις (Πεταλούδες - 1^{ος}, Κάμειρος - 3^{ος}, Φιλέρημος - 4^{ος} και Λίνδος - 5^{ος}), εν συγκρίσει με τους εντός της πόλης χώρους (Μεσαιωνική Πόλη - 10^{ος}, Ακρόπολη Ρόδου - 11^{ος} και Καλλιθέα - 18^{ος}). Είναι προφανές ότι σ' αυτήν την εικόνα συμβάλλει ο υψηλός τουριστικός φόρτος της Πόλης της Ρόδου, συνθήκη που υπαγορεύει την ανάγκη αυξημένων μέτρων και συνεχών ελέγχων για την διατήρηση της καθαριότητας τους από την πλευρά των αρμόδιων Δημοτικών Υπηρεσιών.

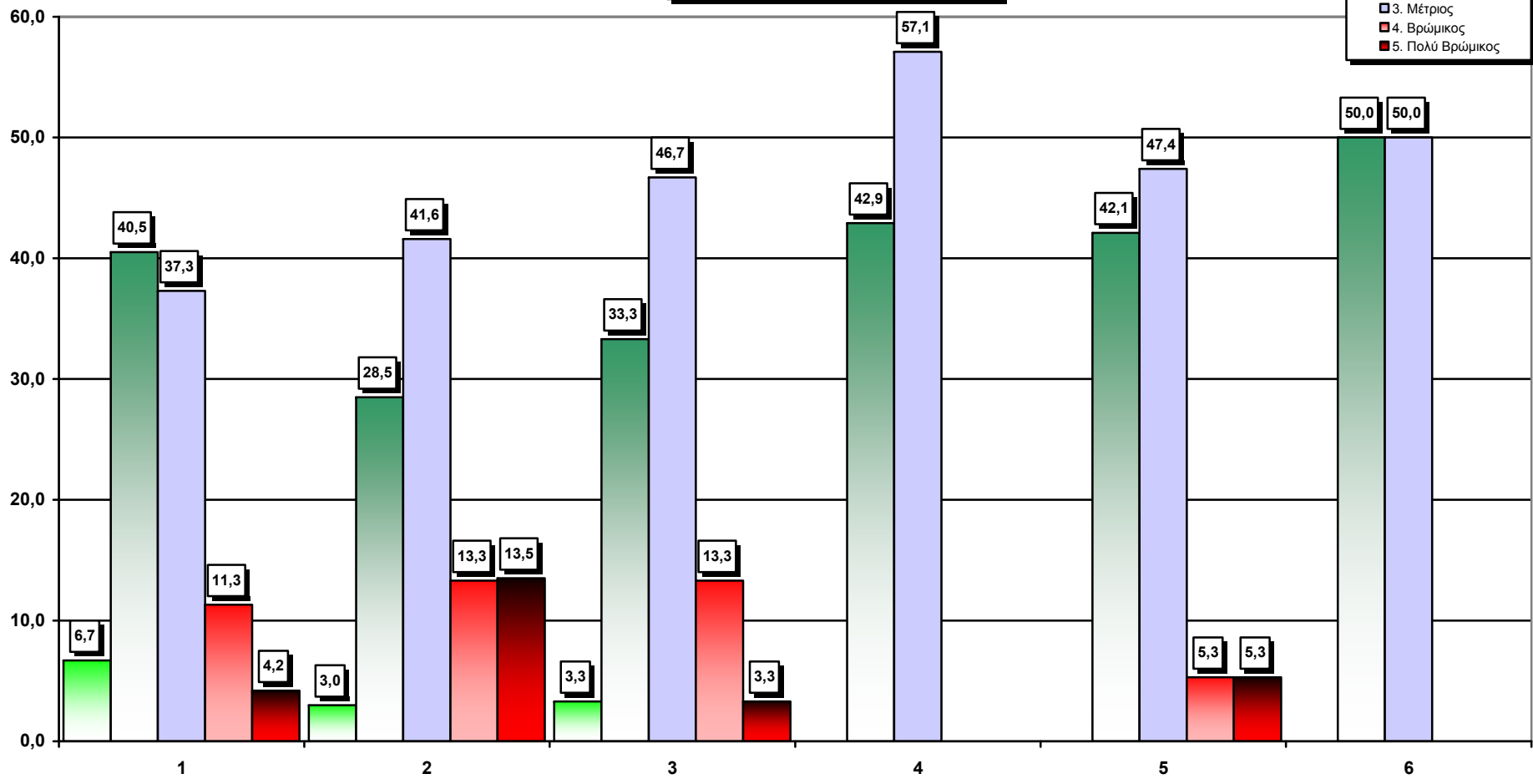
Υπενθυμίζουμε ότι τα αποτελέσματα της έρευνας αφορούν την τουριστική περίοδο του 2002 (συμπλήρωση ερωτηματολογίων Μάρτιος 2003). Παρατηρήσεις των ξεναγών για την φετινή τουριστική περίοδο (2003) αναφέρουν την ίδια περίπου κατάσταση χωρίς ουσιαστικές αλλαγές.

Τα στοιχεία του Πίνακα 5 αναπαρίστανται γραφικά στο διάγραμμα που ακολουθεί.

**Διάγραμμα Πίνακα 5
Κατανομή Γνωμών για κάθε Νησί**

- 1. Πολύ Καθαρός
- 2. Καθαρός
- 3. Μέτριος
- 4. Βρώμικος
- 5. Πολύ Βρώμικος

	ΡΟΔΟΣ	ΚΩΣ	ΣΥΜΗ	ΠΑΤΜΟΣ	ΝΙΣΥΡΟΣ	ΤΗΛΟΣ
1. Πολύ Καθαρός	6,7	3,0	3,3	-	-	-
2. Καθαρός	40,5	28,5	33,3	42,9	42,1	50,0
3. Μέτριος	37,3	41,6	46,7	57,1	47,4	50,0
4. Βρώμικος	11,3	13,3	13,3	-	5,3	-
5. Πολύ Βρώμικος	4,2	13,5	3,3	-	5,3	-

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα των ερευνών τόσο των επαναληπτικών με τα Σωματεία Αθηνών 2003 και Θεσσαλονίκης 2003 όσο και με το Σωματείο της Κρήτης 2002 συγκλίνουν σε πορίσματα που αποδεικνύουν τόσο το μέγεθος των περιβαλλοντικών προβλημάτων όσο και της συνειδητοποίησής τους εκ μέρους των ξεναγών. Οι έντονα αρνητικές διαπιστώσεις που προέκυψαν, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η κατάσταση χρήζει άμεσης και δραστηρικής αντιμετώπισης με καταμερισμό των επιμέρους ευθυνών και ανάληψη συντονισμένης δράσης εκ μέρους όλων των εμπλεκόμενων Φορέων.

Η θετικότερη εικόνα, που εμφανίζεται στα Δωδεκάνησα έναντι των άλλων περιοχών, δεν πρέπει να δημιουργεί την εντύπωση ότι τα προβλήματα είναι ανύπαρκτα και η κατάσταση δεν επιδέχεται σημαντικών βελτιωτικών παρεμβάσεων. Αντιθέτως, παρά τις σχετικά θετικές γνώμες που διατυπώνονται, παρουσιάζονται επίσης έντονες επικρίσεις, κυρίως για το οδικό δίκτυο των δύο μεγάλων νησιών, της Ρόδου και της Κω. Κύριος πρόξενος των αρνητικών εντυπώσεων φαίνεται να είναι η αυξημένη τουριστική κίνηση και οι αδυναμίες των υποδομών και της όλης λειτουργικότητας των δύο νησιών να υποδεχθούν επιτυχώς και να διεκπεραιώσουν επαρκώς τις ανάγκες που δημιουργεί ο φόρτος επισκεπτών που τα χαρακτηρίζει. Εάν αναλογισθεί κανείς τη μακρόχρονη τουριστική παράδοση της Ρόδου και το τί αντιπροσωπεύουν στη συνολική οικονομία της τα έσοδα από την τουριστική κίνηση, το λιγότερο θα απορήσει (και το περισσότερο βεβαίως θα προβληματισθεί για το που να επιρρίψει τις ευθύνες) με τη διαπίστωση ότι δεν έχουν προγραμματισθεί και υλοποιηθεί επί τόσα χρόνια τα απαραίτητα έργα υποδομής, δεν έχει αποκτηθεί η τουριστική συνείδηση, ούτε βεβαίως έχει εκτιμηθεί η συνεισφορά του τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη.

Παρόμοιες είναι οι διαπιστώσεις και αναφορικά με την Κω, όπου η ταχύρυθμη τουριστική ανάπτυξη της τελευταίας 20ετίας και πλέον, δεν σχεδιάστηκε ορθολογικά και αντιστοίχως δεν ενσωματώθηκε λειτουργικά στη ζωή του νησιού. Την εικόνα επιβαρύνει το ότι δεν αξιοποιήθηκε στοιχειωδώς η προγενέστερη εμπειρία της γειτονικής Ρόδου, υπό την έννοια της αποφυγής παρόμοιων λαθών και της δυνατότητας σχεδιασμού μιας ήπιας και ισορροπημένης τουριστικής ανάπτυξης.

Πέραν των προηγούμενων διαπιστώσεων, παραμένει ίδιος ο καταμερισμός των ευθυνών, όπως και στις άλλες περιοχές της χώρας.

Και οι ευθύνες αυτές επιμερίζονται:

α) στις καταναλωτικές συνήθειες, αλλά και τη γενικότερη νοοτροπία όλων μας, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν το σεβασμό στον κοινόχρηστο δημόσιο χώρο και δεν έχουν καμία επίγνωση της συνολικής ζημιάς που προκαλούν τέτοιες συμπεριφορές,

β) στις Αυτοδιοικήσεις, Τοπικές και Νομαρχιακή, οι οποίες έχουν δεχθεί την μεταβίβαση «εξουσίας» αλλά όχι και του συνόλου των υποχρεώσεων που την συνοδεύουν,

γ) σε όλους τους εμπλεκόμενους, στο πρόβλημα των απορριμμάτων Φορείς, εφόσον συνεχίζουν να λειτουργούν ανεξέλεγκτες χωματερές, χωρίς μελέτη χωροθέτησης και χωρίς πρόβλεψη των επιπτώσεων της λειτουργίας τους στον τουρισμό, στο περιβάλλον και εν γένει στην ποιότητα της ζωής μας,

δ) στις αρχές φύλαξης αρχαιολογικών χώρων και την (τουριστική) αστυνομία οι οποίες δεν επαρκούν.

Ευχή και ελπίδα μας θα ήταν η επισήμανση του μεγέθους του προβλήματος από τη συγκεκριμένη έρευνα να συμβάλλει στην άμεση, ριζική και αποτελεσματική αντιμετώπιση της διαμορφωμένης κατάστασης.

Η αναγκαία βραχυπρόθεσμη λύση του προβλήματος είναι η λήψη και εφαρμογή των κατάλληλων βελτιωτικών μέτρων. Όμως η στρατηγική αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων, που αμαυρώνουν την εικόνα της χώρας μας και υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής όλων μας, συνδέεται με τη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης όλων των πολιτών.

Προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να αναζητηθεί η οριστική θεραπεία και υπ' αυτήν την έννοια πρέπει να τονισθεί η απαιτούμενη συμβολή:

- αφενός του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.), το οποίο ως κεντρικός καθ' ύλην αρμόδιος φορέας επιφορτίζεται με τον προγραμματισμό και συντονισμό μιας τέτοιας προσπάθειας (ήδη τη λογική αυτή

εξυπηρετούν τα προγράμματα ευαισθητοποίησης των πολιτών σε περιβαλλοντικά ζητήματα και οι ενέργειες ενημέρωσης του κοινού),

- αφετέρου του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, υλοποιούμενης κυρίως από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ) ο οποίος ήδη προσφέρει – και έχει περισσότερα να προσφέρει στο μέλλον – στο ζήτημα της εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των μαθητών - πολιτών σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

Τόσο, λοιπόν, το Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., όσο και το ΥΠ.Ε.Π.Θ. πρέπει να εντείνουν την προσπάθειά τους, με την αύξηση παρόμοιων προγραμμάτων, τη διάθεση μεγαλύτερων κονδυλίων, τη στήριξη και ενθάρρυνση σχετικών δράσεων, ούτως ώστε και η δημιουργία ενός σύνθετου και λειτουργικού πλέγματος δομών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης να γίνει κινητήρια δύναμη για την διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης σε όλους μας.